

tól) a játékosok, s egy ideig ismét minden ment a maga rendjén.

A zongoraverseny előadásakor fel kellett figyelni arra, hogy a hegedű-szólók (amelyek a hang szépségével egyébként néha adósak maradtak) remekül kísérnek; ilyenkor nyilvánvalóan nemcsak hallották, hanem hallgatták is úgy a szólistát, mint a többi szólómat. Hogy a cadenza után pontatlanul indultak, s nehezen találták meg a közös tempót, a darab-ból adódóan csak rövid ideig tartott. Amire a tételvéghez értek, összerendeződtek, s a „minden jó, ha jó a vége” érzéssel várhattuk a lassú-tételt, ami valóban békés szigetet jelentett az előzmény és a folytatás között (a már említett szűkös dinamikai keretek között). A zárótétel, a magyaros rondó ismét arról győzött meg: a játék-öröm messze túlszárnyalja a megtervezett hangzás megvalósítása iránti felelősséget. Ugyanakkor, minden „örömködés” ellenére, elmaradtak azok a mosoly-lehetőségek, amelyeket a finomságok megszólaltatása idézhetne elő. A rusztikus vonások markánsan megjelen-

tek az általuk felvázolt Haydn-képen, de a furfangos-agyafúrt komponista portréjával adósunk maradtak.

Ráadásul következetesen tették; Prokofjev: Klasszikus szimfóniájának előadása – megannyi más interpretáció ismeretében – igencsak mértéktartóra sikeredett. Legfeljebb azt mondhatjuk: felmutatták a műben a haydn-i formaisztrukturális sajátosságokat. Abból a színporkázó szellemességből azonban, amely a mű mind több rétegének alapos ismerői előtt is csak fokozatosan tárul fel, nagyon kevés vált hangzó valósággá tolmácsolásukban. Talán még érlelniük kell a művet, s a többszöri újrajátszás során egyszerűen felszillannak a humor-morzsák, s egyszerűen más tartalmat nyer mindaz, amit korábban csupán hagyományosan értelmeztek. Mindenesetre, a művet, ezen a szinten, kedvvel játsszák – s akkor sikerül majd további jelentés-tartalmakat kihámozniuk, ha a mikrostrukturákkal is foglalkozva, ráéreznek a groteszk, a fanyar és megannyi más karakter intellektuális humor-forrására. Az értő előadás

kontrollja egyébként nem a játékosok érzeteiben keresendő; de amíg a hallgatóság kötelességtudóan, legfeljebb kikapcsolódva hallgatja a művet, a zenekar nem elégedett önmagával.

Kétségtől, a Prokofjev-mű volt a zenekar számára a legnagyobb feladat. Technikailag sokminden a helyén van, néha a hangszercsoportok felelgetése kifejezetten hangulatos. Értőbb kottaolvasás (a kottafejek „mögé látás”) szükséges a szólók tanuláskor, s perfekt szólamtudás birtokában a differenciáltabb dinamikai összjáték sokat segíthet – csakúgy, mint a karmester szigorúbb irányítása!

A Polovec táncok előadását pedig karmesternek és együttesének egyaránt kihívásnak kell tekinteni! Amennyiben nem elégednének meg a kedvelt muzsika újbóli hangzó életre-keltésével, hanem az előadói maníroktól megtisztítva – mintha most látnák először – ragaszkodnának a leírt kottaszöveg értelmezéséhez, mindenki számára új zenei élmény-forrásra találhatnak.

Fittler Katalin

KÖNYV

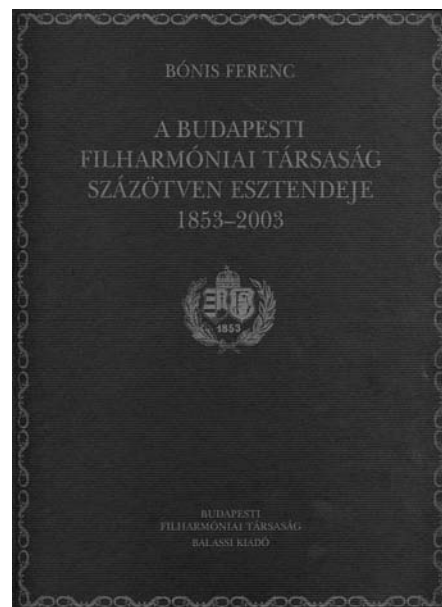
Bónis Ferenc: A Budapesti Filharmóniai Társaság százötven esztendeje

A filharmonikus Választmány ideális krónikást talált Bónis Ferenc személyében, aki a szó több jelentése értelmében is „könyves ember”. Nemcsak olvasott (ami zenetörténésztől méltán elvárás), nemcsak jártas szűkebb szakterületében, a magyar zenetörténetben (annak kreatív és rekreatív szálaiival, vetületeivel), hanem műltfeltáró munkái során – a közönség különböző rétegeit megcélzó könyveivel – maga is jelentős mennyiséggel gazdagította a nemzeti kulturális hovatartozás tudatosodásához szükséges ismeretanyagot. Nem a hagyományok őrzésére vállalkozik, hanem a (részben saját kutatásai által feltárt) tényanyag értelmezésével erővonalakot rajzol ki, amelyek mentén ki-ki biztosan tájékozódhat. Múlt-ismeretet kínál, ami alapfeltétel ahhoz, hogy a jelent oly módon éljük, hogy abból a későbbi korok számára tanulságos múlt lehessen.

A (zene)történész azonban egyszerűsített szerkesztő is; nemcsak a Rádióban

eltöltött bő fél évszázad ténye tanúsítja, s nem is csak azok a tanulmánykötetek, amelyek a magyar nyelvű szakirodalom leggondosabb kivitelezésű, haszonnal forgatható kiadványai közé tartoznak – hanem ebben bennefoglaltatik a kötetíró ama szándéka, hogy minél többekhez jusson el mondandója, továbbá sok évtized olvasói tapasztalata is.

Éppen ezért már látatlanban is örömmel vártuk a reprezentatív kiadványt. Ráadásul a 200 oldal meghaladó kötethez CD-ROM is tartozik, ami Wellmann Nóra munkájaként a jubiláló együttes fellépései idejét, helyét, műsorát és közreműködőinek nevét teljességre törekvően tartalmazza. Az adatközlésnek eme tömörített-modern formája egyszersmind megkönnyíti a Krónikás dolgát; szabadabban bánhat a rendelkezésre álló terjedelemmel, s immár zenetörténészi felelőssége az egyetlen, ami meghatározza, mely eseménynek mekkora helyet szenteljen.

A BFT korábbi ünnepi kiadványainak alapos ismerete lehetővé tette számára, hogy elkerülje az anyag feldolgozásának

olyan buktatóit, amelyek megnehezítenék az olvasó dolgát. Bár tudjuk, a háborúk történetét nem(csak) a hadvezérek határozzák meg, ezúttal valóban célszerűnek látszott a másfélszáz év történetét a vezető egyéniségek által meghatározott korszakokra osztani. Patinás a névsor, a magyar zenei múlt kimeríthetetlenül gazdagnak tűnik. Aligha lesz olvasója a kötetnek, aki ne tudna meg számára új információkat-összefüggéseket az értékes kötetből. Terjedelmes fejezetet kapott „Erkel Ferenc, az alapító”, amely – gazdag kitekintéseivel – egyben szinte körkép az adott időszak hazai zenei művelődéstörténetének helyzetéről. Intermezzo és epizód – így minősítette Hans Richter és a Filharmóniai Társaság együttműködésének idejét. Méltán részletező a következő fejezet: „XIX. századi aranykor, Erkel Sándorral”, majd indokoltan rövidebb helyet kap „Kerner István és kora”. Elismerésre méltó alaposítással vállalkozik egy (kultur)politikailag érzékeny korszak taglalására: „A Filharmonikusok XX. százada Dohnányi Ernővel: fénykor és alkony”. A folytatás sem kevésbé „rázós”: „Talpraállás, térdrekényszerülés: 1945–60”. A többi az idősebb generáció számára megélt múlt: „Ferencsik János elnök-karnagy és a Filharmóniai Társaság”, „A Filharmóniai Társaság Kórodi-korszaka”, „Erich Bergel a Társaság élén” valamint „A százötvenedik évforduló felé”. A történet a jubiláris ünnepek időszakával végződik, a kötet elkészültével, 2004. november 20-án tett pontot az Előszó után a Krónikás.

Akinek korántsem volt könnyű dolga. A könnyen és nehezen hozzáférhető tényanyag megismerése után – mint az Előszóban írja – „alig volt más dolga, mint 'szóra bírni' e szellemi és tárgyi emlékeket”. És éppen e „szóra bírásban” van Bónis igazi teljesítménye. (A munkán belül a megannyi kiválasztott adat, felsorolás lehetőség szerint minél olvasmányosabbra fogalmazása stílári bravúr, akkor is, ha néha meszterkéltre, vagy épp sutára kerekedett egy-egy fordulat.) Abban, hogy – tágabb horizont ismeretében, nem közölt háttérinformációk birtokában – betekintést enged a kulisszák mögé, okokat és okozatokat, szándékokat (és hátsó szándékokat) tár fel, s utólag, hosszabb időbeli perspektíva birtokában, rámutat rossz döntések hosszantartó kihatásaira, következményeire is. Máskor épp arra világít rá: aligha volt tere „jó” döntésnek – az adott körül-

mények között csak a legkisebb rossz választása lehetett a cél.

A Krónikás feladata a szelektálás, ami elsődlegesen nagyságrendi szempontokat kell, hogy kövessen – de érthető az is, ha úgy válogat, hogy az ünnepi alkalom fényét ne tompítsa a múlt keserű pillanatainak a felhánytorgatása. Aligha kell a történeti teljesség szempontjával számon kérni rajta azt a kellemetlen szituációt, amikor Bartók kénytelen volt otthagyni a próbát, eltekintve a Scherzo bemutató előadásáról (életében nem is került előadásra!). Pedig erről is tud Bónis – sőt, épp az ő ismertetője alapján értesülhetek a zenekedvelők, a mű hangfelvételen történő első rögzítések.

A történész, akarva-akaratlanul, nem közömbös-passzív szemlélője a folyamatoknak, eseményeknek. Állásfoglalását néha szavakba önti (akár megjegyzések formájában), máskor kimondatlanul is minősít, amikor egyik-másik szereplőt, programot jelzőkkel halmoz el. Tehát, Krónikásként sem személytelen; érezteti: így látom/értékelem én... A későbbi fejezetek esetében könnyű a dolga, azoknak maga is élő tanúja – ráadásul munkássága során ama időszakok nemegy nagyságától kapott lényegi szempontokat, információkat. Nem véletlen a Ferencsik-fejezet személyes hangja; nem tudja s nem is akarja e munkája során elfelejteni a rádióműsor-sorozatként majd nyomtatásban is megjelent beszélgetéssorozatot.

Nem marad pártatlan Dohnányival kapcsolatban sem; ennek jele, hogy nem hallgat el megalapozott és alaptalan nézeteket-vádakat, ahol tárgyi bizonyítékai, adatai birtokában lát tisztázási lehetőséget, megteszi – de távol áll tőle a kompenzáló fenntartásnélküliség gesztusa. Éppen ezek a személyes megjegyzések fűszerezik az informatív-értékes olvasnivalót érdekessé; aki a kötetet forgatja, aktív figyelemre kényszerül, tudva: az adatok-felsorolások sorába bármikor beékelődhet apró-személyes megjegyzés, ami már-már az élőbeszéd közvetlenségét érezteti. Egyébként is érdemes olyan tempóban olvasni, mint ha fennhangon olvasnánk – ilyenkor derül ki a néha első látásra furcsa mondat-bontásoknak, mondatnak nehezen minősíthető hozzátételeknek az indokoltsága (felolvasáskor „új levegőre” venné...). Talán rádióműsor-készítői tapasztalata munkál, amikor számol az elfáradás veszélyével; mindig jó érzékkel szakítja meg a már-már monotonná váló felsorolásokat egy-egy zenetörténeti érdek-

séggel, amiről máshonnan aligha értesül-nénk (Haydn „román” szimfóniája), máskor már-már provokatívan fogalmaz, amivel arra készíti közönségét, hogy elgondolkodjon (például: szellemes műsorkombináció – vajon hogyan érti, netán oda kell képzelni az idézőjelet, vagy „közvetett emlékezés”-nek nevez olyan gesztust, amelynek tudatosságával kapcsolatban fenntartásaink lehetnek). A magam részéről, hosszasan elidőztem Kórodiról olvasva, hogy „Nem hiszem, hogy akadt ember, aki Andrásnak, netán Bandinak szólította volna: aki nem karnagy úrnak vagy tanár úrnak titulálta, annak számára Gida volt. Hogy miképp jutott ehhez a névhez, arra portréi talán választ adnak.” Vajon akkor is leírná így, ha számon tarthatná olvasói sorában?!

Tanulságos észrevenni, mennyire másképp viszonyul a jelentős szakmai múlttal rendelkező történész (is) ahhoz a korhoz, amelyet csak közvetve ismer, s ahhoz, amelynek tanúja, netán részese, sőt, alakítója volt. Az Országos Filharmónia Műsorfűzetét, melynek kezdettől munkatársai közé tartozott, kritikával szemléli – ugyanakkor az idézetek kiválasztásánál el-kepesztő közhelyekre pazarol értékes sorokat. Vajon kollégái burkolt kritikája ez – vagy az egyébként, főként a maga idejében, rendkívül hasznos fórumot kívánja utólag ezzel minősíteni? Talán az sem szerencsés ez ebben a közegben, hogy saját írásaiból terjedelmesen, gyakran idéz – akkor se, ha netán valóban lett volna ilyesfajta minőségi különbség, ráadásul kizárólag az ő irományai szerepeltek volna a mérleg eme „pozitív” serpenyőjében (részemről szándékos a tréfás képzavar!).

Szándékától-motivációjától függetlenül, ténszerűen viszont Bónis biztos érték-mércéjére vall, hogy a Bergel-korszakkal kapcsolatos szakmai visszhangot az akkoriban egyetlen számottevő kritikai fórum képviselőjének, Kroó Györgynek írásaival dokumentálja.

A könyv, a maga minőségében, egyedülálló a „közhasznú” zenei kiadványok sorában. Vajon többi zenekarunknak is meg kell várni fennállásuk 150. évfordulóját, hogy hasonló dokumentációhoz jussanak? Kár lenne – hiszen a rövidebb időszak áttekintése, ha közelebből kicsit torzíthat is a perspektíva, olyan tanulságokkal jár, melyek felismerése megkönnyíti a „hogyan tovább?” mindig és mindenütt aktuális kérdését.

Fittler Katalin